

Mándról. Talán azt, mely Daal és Esküllő fölött 540 méterrel emelkedik. Mert e hegyről látni lehet Almást is, Esküllőt is, a csata és az egyesülés helyét, azt a két pontot, hová Mánd éles szeme vezette az ősóket. S a kolozsvármegyei osztály, mely azt a vidéket még úgy sem kereste fel, a Mándi-hegyen majdan egész joggal ülheti meg annak az áldomását, hogy az ezeréves hazában ezeréves multja van az erdélyi turistaságnak!

A GYLKOS-TÓ ÉS KÖRNYÉKE.

Irta: Urmánczy Nándor dr.

Bizony messze esnek a nagyvilágtól azok a rózsaszínű, meg hófehér sziklacsúcsok, az örökzöld öreg fenyvesek, az a jéghideg pisztrángos víz, melynek halvány utánczata az alábbi három rajz. Olyan messze, hogy csak a kőszáli sas, a boldog oláh pásztor, egy-egy szenvedélyes vadász, vagy turista kereste fel . . . no meg Jókai fantáziája.¹⁾

Az újabb időben a kenyérért való küzdés már egy pár merész vállalkozót elhozott ide is és a fenyvesek zugása közé munkások zaja, szorgalmas fűrészek zakatolása, a havasi madarak éneke közé egészséges székely meg bajor menyecskék nótája, termelése vegyül.

De hát hol is van mindez?

Elmondom, mert meg van rendelve. De miután utazni nem szeretek egyedül és miután utazni legkellemesebb valami szép fiatal asszonynyal, hát tegyük fel, hogy most is utra készen, kisebb-nagyobb dobozok, táskák és egy ennivaló özvegy asszonyka társaságában a budapesti központi indulóház éttermében ebédelek.

Tegyük fel, hogy én is fiatal, erőteljes, kedves legény vagyok. Hogy az asszony szenvedélyes turista, én pedig szenvedélyesen szerelmes. Végül tegyük fel azt is, — nem akarván elítéltetni az emberek által, — hogy utazásunk végével oltárhoz vezetem.

Mindezek után nyugodtan mehetünk tovább. Azaz dehogy nyugodtan, már csengettek első a Kolozsvár felé menő gyorsvonathoz és még nem fizettünk.

— Psz! Pinczér gyorsan fizetünk, különben itthagyjuk.

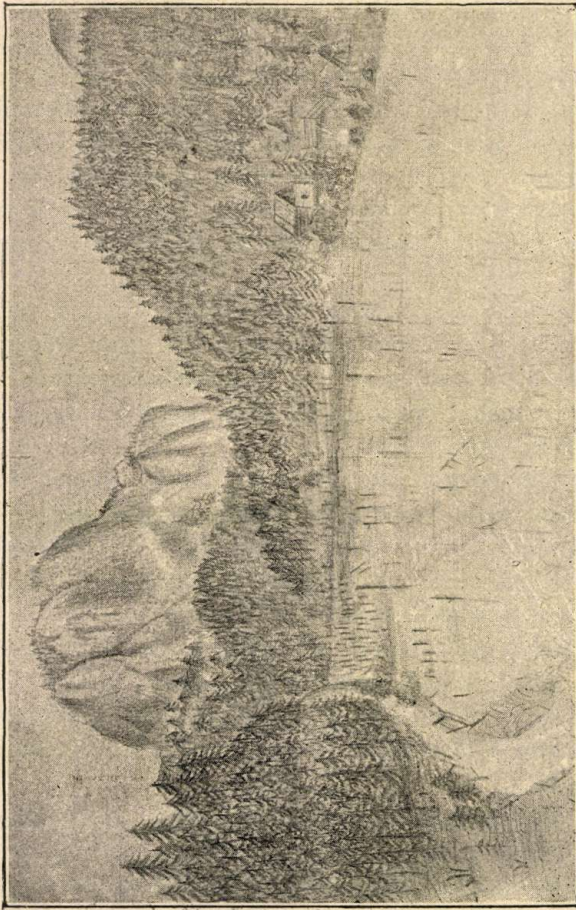
— Kérem aláson!

*

---

¹⁾ A *Jövő század* regényében.

Végre szemben ülünk egymással a kényelmes első osztályu kocsiban. Én örvendek, hogy nincs alkalmatlan utitárs. Persze szombat van, ilyenkor kevesebb honfi utazik. Még egy éles fütty. Mehet! Órámrá nézek. Valóban pontosan betartják az időt: d. u. 1 óra

Urmánczy Janka rajza.

Gyilkos-tó.

55 percz. Órámról természetesen a szép özvegy gyönyörű szemére, kutatva, hogy hányadán vagyunk?

Miután azonban a játék végén úgy is férj és feleség leszünk, fölöslegesnek tartom leírni utunk történetét. Csak azt említem fel, a mi inkább érdekli azokat, a kik esetleg példánkat követve, felkeresik a Gyilkos tavát.

Tudvalevő, hogy a szépet csak akkor tudjuk igazán élvezni, ha kitartással, fáradsággal érdemeltük ki. S így vagyunk nemcsak az aszszonyokkal, hanem a *Gyilkos-tó*-val is.

Éjfél után átszállunk a gyorsvonatról Kocsárdnál személyvonatra, reggel öt órakor Maros-Vásárhelyt viczinális vonat fogad.

Szegény nagyságos asszonyom, már kezdi megbánni, hogy ekkora utra vállalkozott. Hátha még sejténé, hogy a Nagy-Czohárd rózsaszínű szikláit hol tükrözi vissza az átlátszó sima tó!

Szászrégen az utolsó vasuti állomás. Mialatt (kereszteljük Katalinnak őnagyságát) Katalin a *Städtische Gasthof* egyik szerényen burtorozott szobájában rendbehozza a haját, én kocsit keresek.

Egy óra alatt megvagyunk az alkudozással, átpakolással, reggelivel és most már állami uton haladtunk fülsiketítő csengettyű-szó mellett.

Elmarad a vécsi vár, a vidék mind festőibb lesz, a völgy keskenyedik, és én a kanyargó Maros partján merem csak először megkérdezni Katalintól, hogy bánja-e még a fáradságos utazást?

Katalin nem méltat válaszra, de szép arczáról leolvasom, hogy gyönyörködik a táj szépségében.

Meglassula a két szürke. Majd befordulunk egy vendéglő udvarára.

Ha templom volna, épen delet harangoznának *Ratosnyán*. Mert itt vagyunk, az őzek birodalmának középpontján. S ide járnak a szászrégeni szász atyafiak vadászni. Leülnek a Maros mellé és a kopó az orruk elé hajtja a kifáradt őzikét.

A vendéglőben pléh-kanállal esszük a levest. Adnak még sültet is és vasárnap lévén, utolsó fogásnak almásrétest. Biánki, az öreg talján szolgál fel, a kit kurucz magyar menyecskéje ugyancsak papucs alatt tart, s miután a pipáláshoz ért még csak, az ivóba költöztette ki a belső szobából.

Hanem siessünk, mert épen este lesz, mire *Topliczát* elérjük.

S itt inkognitót öltök magamra, mert ha megtudná az a család, a melylyel igen jó lábon állok, hogy fiatal özvegygyel utazom, baj lenne. Azért nem is sürgönyöztem kocsiért, a mit máskor mindig megszoktam cselekedni, ha erre járok és a minék az a jó oldala van, hogy teljes három órával hamarabb hoz el Szászrégenből Topliczára.

Katalin előtt persze eltitkoltam az itteni látnivalókat, a szép keretet, melegfürdőt, vizesést, etczetera.

Hanem annál inkább siettettem már hajnalban az indulást. Még sok és döcögős ut van előttünk. A vidék sem oly nagyszerű, kopár felszántott domboldalok, letarolt erdők. Csak Szent-Miklós körül győ-

nyörködünk ismét annak szépségében. S itt terül el fenséges nyugalmmal a gyergyói síkság körül övezve változatos alakulatu hegyekkel, havasokkal. Körben a hegyek lábai alatt kilencz tősgyökeres székely falu fekszik és a templomok bádogg tornya, mint megannyi mesebeli csiszolt gyémánt, vakítóan verik vissza a magasra járó nap sugarait.

Katalin kifogyhatlan a kérdésekben. Hogy hívják ezt a falut? Kié az a rombadőlt kastély? ¹⁾ Hát ez a halom hogyan került ide a síkság közepére? ²⁾ Ott a hegyen az a nagy épület hozzáragasztott templomával bizonyára szerzetes-ház.

Gyergyó-Szt.-Miklóson ázután elengedjük a szászrégeni féderes fiakkert. Elhivatjuk Kercsó Pistát, a kinek jó üléses szekere, kitartó mokány lovai vannak. Korán ebédelünk, hogy még naplemente előtt eljussunk a Gyilkos-tó partjához.

A meredek *Pongrácz* tetejére igyekszünk fel, a mely vizválasztó a Maros és az Oláhországba siető *Békás* között.

Kercsó Pista a tetőn megrángatja lovai fülét. Katalin kitünően mulat rajta. De nemsoká ijedten kapaszkodik karjaimba, mert eszevezetten, nagyokat döczenve rohanunk a hegyoldalra lefelé.

— Jesszus Mária! Lassabban hajtson bácsi, mert felborulunk.

Kercsó Pista sunyi mosolygással válaszol: Ne féjjen kúsasszon, tudják ezek a kabalák, hogy hova lépjenek!

Őserdők között, keskeny völgybe érünk, arasznyi patakhöz. Hatalmas páfrányok, óriás marti-levelek, tarka üde nefelejts családok szegélyezik a gödrös, kátyus erdei utat.

Katalin leszáll. Vadszegfűből, harangvirágból, gólyahirből, nefelejtsből, háromágu fenyőgalyból bokrétát köt és jobban örül, mint Szelnár legékesebb csokrának.

A „kabalák“ csak néhol haladhatnak ügetve, legtöbbször lépést tartanak. De így is fogy az ut, és egyszerre, váratlanul megnyílik a völgy és előttünk áll a Gyilkos-tó egész pompájában.

Nem a vidékben, hanem Katalinban gyönyörködtem. Én már többször megcsodáltam a Nagy-Czohárd halvány rózsaszínű tar koponyáját, bársony mohával beültetett barázdás arczát, a sima sziklákba kapaszkodó egy pár óriási fenyőt ott fenn a magasban, melyeket sasok kerülgetnek mozdulatlan szárnyakkal. Én már sokszor hevertem a tópart puha gyepején s elnéztem a hegyoldalokon pompázó fenyőerdőt,

¹⁾ A Lázár gróf-féle várkastély Szárhegyen.

²⁾ A *Tatárdomb*, mely alatt 1658. óta félezernél több moldvai betörő alussza az igazak álmát.

az egyforma nagy, büszke fenyőket és lábaiknál meghalt testvéreik csontvázát, a mint a tó vizéből szomoruan kiemelkednek.

Mert hát ez a tó nem hasonlít társaihoz, nem úgy keletkezett, mint a többi. Tükre nem tiszta, nem nézhetsz rajta végig. Csak két-három helyen van nagyobb tisztás, nagyobb vitzükör, a többit ellepik a tóból kimeredező szürke, vihartörte fenyőtörzsek, béna karokkal, korona nélkül, lombtalanul.

Úgy néz ki az egész, mint egy óriási temető, tele hintve szürke keresztekkel, siroszlopokkal.

Még nem is olyan régen, itt pompás őserdő virult. A hosszú, mély völgyben kis patak sietett a Nagy-Czohárd lábaihoz s azon túl... messze, idegen országba.

Egyszer azután, e század harminczas éveinek egyikén, pokoli lárma töltötte be a környéket.

A Nagy-Czohárd megunta hosszú, tétlen fekvését, megrázta bozontos fejét. Menydörögve hullottak alá a hatalmas sziklák, összezúzva, magukkal sodorva utjukban mindent: fát, gyenge virágot, földet.

És a völgy keskeny nyílása magasan el lett torlaszolva. A kis patak előtt el lett zárva az ut. Mintha megsajnálta volna a Nagy-Czohárd a szomszéd, idegen országtól ezt a jéghideg, kristály, éltető vizet.

A kis patak két testvérkéjével ezután is szorgalmasan hordta a vizet és lassan-lassan a völgyet egészen elöntötték.

Az elöntött fenyők sorvadni kezdettek, lombjuk lehullott, ágaikat letörte a vihar, egy részük egészen eltűnt és Jókai Tatrangi Dávidja a jövő században bizonyára már épész sima tükröt, a szomoru, szürke keresztektől megtisztult Gyilkost fogja itt találni.

Katalin némán, átszellemlülve, a szenvedélyes turista igazi gyönyörűségével élvezi ezt a panorámát. Majd elfeledve fáradságát, a tó öbléhez siet, hogy jobban láthassa az egész képet.

— Itt szeretnék meghalni, hisz oly fenséges itt minden!

— No még korán volna, édes Katalin.

— Pedig akkor jó a halál, a mikor az ember igazán boldog.

Szerettem volna e pillanatban hevesen magamhoz ölelni a szép asszonyt, de nem lehetett. Kercsó Pista „megitelt“ volna a közelben.

E helyett szállásról kellett gondoskodni. Van ugyan a parton egy házikó, de tisztaság dolgában nem a legkifogástalanabb.¹⁾ És miután

¹⁾ Jövő nyáron csinos turistaházat fognak ide építeni.

holdvilágos, langyos éjszakára számítottunk, Katalin is nagyobb kedvet érzett a csillagos ég menyezete alatt kipihenni uti fáradoalmait.

Kercsó Pista ügyességét csak most tudjuk igazán megbecsülni. Rövid idő alatt kész a kellemes fenyősátor. Előtte hatalmas tűz pattog.

Eljött a tóparti öreg székely halász is. Hatalmas pisztránggal kedveskedik, melyet nyársra húzva szakértően forgat a parázs mel-

Urmánczy Jenő rajza.

Kis-Békás-szoros.

lett, mialatt mesél a havasi emberek irigylésre méltó hitével, egyszerűségével.

Elmondja az erős *Nuczu Dumitru* szomorú történetét, a ki Moldvából szökött ide, miután megölte fiatal feleségét vezetőjével együtt s aki itt a Nagy-Czohárd egyik sziklabarlangjában lakott és rablásból élt, a mig Isten haragja meg nem bünteté a halálok halálával.

Elmondja, hogy milyen bátor, merész volt Dumitru, hogy bejárt hetivására még Ditróba is. Hogy onnan lopta el éjnek idején az árva *Ferencz Anikót*, a ki bizonyosan a menyország angyalai között énekel azóta, most és mindörökké. Mert hát megsokalta a Mindenható Nuczu Dumitru sok gaztettét s midőn az ártatlan Anikó a sziklabarlangban térdénállva könyörgött a haramia előtt kegyelemért, és ez vadállat módjára, Istent káromolva markolt a szegény küzdő leány szép hajába, megnyitak a sziklafalak, egy szellem jött ki fényes koronával és kiszabadítva Anikót, magával vitte. Nuczu Dumitru, mikor első ijedtsége után helyreállt az esze, dühösen rohant az újra becsukódó sziklafalhoz.

— Add vissza a lányt ördög, vagy angyal, a ki elvitted, mert azt én két karommal szereztem, az az enyém.

És miután a szikla nem nyilt meg, óriási vasrudat ragadott fel, izmai kidagadtak vastag karjain, és akkorát ütött a barlang oldalára, hogy megingott a Nagy-Czohárd, megindultak a nehéz kövek s maguk alá temették Nuczu Dumitrut.

*

Reggel van. A tó fölött ritkuló köd fekszik még, de már a hegyek derekán túl megtisztult a levegő. A Czohárd tetejéhez eljutottak az első napsugarak. Ugy néz ki, mintha óriás kovácmester fujtatójából most került volna ki izzó feje.

Mindézek mellett azonban be kell vallanom azt is, hogy Katalin kitűnő gazdasszony. Soha még tea ilyen jól nem esett, soha még sült szalonát ilyen ízleteset nem ettem.

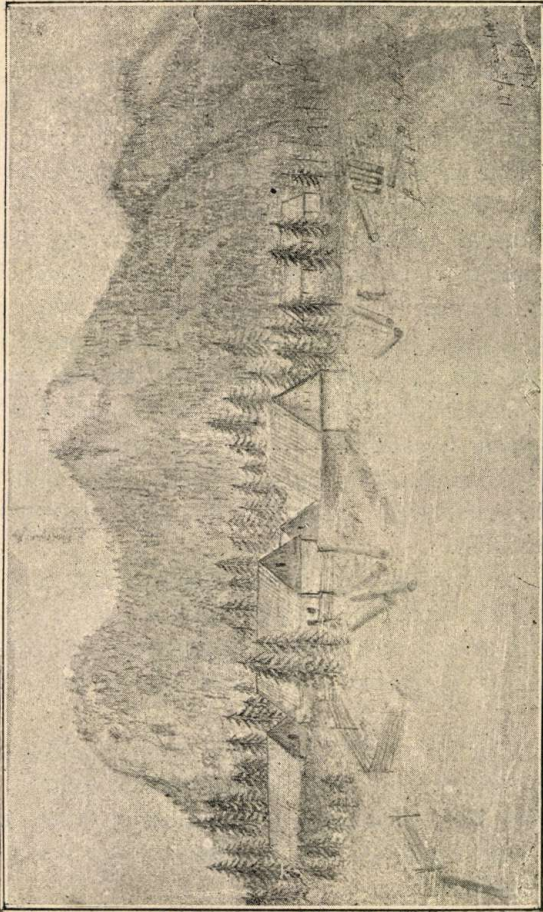
De Kercsó Pistát sem hagyhatom ki a dicséretből. Ugy viseli magát, mint valami kitanult grófi inas.

Mindent gondosan összepakolt és ő figyelmeztet, hogy csak induljunk gyalog itt tovább az uton, ő majd utolér a kisbékási szorosnál.

A kisbékási szoros!

Kedves olvasóm, ha véletlenül kalap van a fejedben, kérlek, vedd le. Vagy még inkább azt szeretném, ha hipnotizálni tudnálak és megparancsolhatnám, hogy jöjj ide és járd végig a természetnek ezt a csodálatos helyét. Mert hasztalan próbálnám összehordani gazdag nyelvünk legszebb szavait, hasztalan állítanék színes képeket eléd, te nem alkotnál még csak gyenge fogalmat sem arról, amit itt titokban rejtegetnek a meredek hegyóriások. Igazán ennek a megalkotásához isteni gondolat kellett!

A kép a *kisbékási szoros bejáratát* ábrázolja. Két évvel előbb, a mikor ez a kép készült, emberi láb még nem érintette annak belsejét soha. Rejtély volt. Csak azt tudtuk, hogy itt a Kis-Békás patak becsiet a meredek sziklafalak közé s túl ezeken a hegyeken újból meredek sziklafalak közül törtet elő. De hogy mi van a sziklafalak között,

Urmány Janka rajza.

Szurduk.

az sötét titok volt. Ki mondhatta volna meg, hogy meglátja-e még a napot, a ki oda bemeérszkedik? Az oláh pásztor, ki egész életét havasok között tölti s egy szál fejszével szembeáll medvével, farkassal, babonás félelemmel nézte a sötét üreget s három keresztet vetett magára: ott a pokol torka van!

És mi most Katalinnal kényelmesen, száraz cipőkkel sétálhatunk a szoroson végig... ég és föld között.

Megmagyarázom a csodát.

Ahol most állunk, köröskörül sok ezer holdra menő gyönyörű fenyves erdő fekszik haszontalanul. A nagy hegyek mindenfelől elzárják az utat; a fát nem lehet értékesíteni. A hegyeken keresztül szállítani pedig annyi költségbe kerülne, hogy nem maradna semmi haszonnak.

Ekkor született meg egy merész eszme.

A kisbékási szoroson át csatornát kell építeni, egy függő vízcsatornát, magasan a patak fölött, hogy az ár ne tehessen kárt benne. A csatornán azután el lehetne szállítani a fát Oláhország felé.

Az eszme megvolt. Keresztül kellett vinni. Legelőször azt kellett megtudni, hogy egyáltalán el lehet-e benne vezetni a csatornát. Erre valóságos sötét afrikai expedíció indult a szorosnak, összerakható tutajokkal, fegyverekkel, fejszékkel, vashorgokkal, kötelekkel, létrákkal.

És győztek. Persze összetörve, összerongyolódva, kimerülten, átázva, félig megdermedt tagokkal értek a szoros alsó nyílásához. Csak így, összetett erővel, nagy apparatussal lehetett keresztül hatolni; ha egy-két ember indul, valószínű, hogy soha sem térnek vissza. A két és fél kilométer hosszú utat ők tizenegy óra alatt tették meg, mi pedig most Katalinnal a kész csatorna deszka járdáján félóra alatt végig sétálhatunk. Azaz végig sétálhatnánk, ha lépten-nyomon meg nem állítana a bámulat.

Szédülünk, ha lepillantunk a mélységbe, ahol szikla-boglyák között, medenczéből medenczébe zuhogó eséssel siet a patak; és elszédülünk, ha fent, az egyenes sziklafalak tetején az eget keressük. Néhol olyan keskeny a szoros, hogy kiterjesztett karokkal elérjük mindkét falát.

És megbámuljuk az ember merész, a könnyelműséggel határos vállalatát is. Mert ez titáni munka lehetett. Miképp tudták ide a magasba az örvények fölé ezeket a hatalmas gerendákat elhelyezni? honnan vették a bátorságot, az erőt a lehetetlenséghez oly közel álló eme mű megteremtéséhez?

Talán sehol sincs ily öszhangban a természet szeszélyes, fönségesen szép alkotása az emberi ész, munka eredményével.

Gyorsan usznak a csatorna vizén a kész deszkák, tönkök mellettünk. ¹⁾

¹⁾ A csatorna egész hossza harmincz kilométer, melyből tizenkettő Oláhország területére esik. Másfél év alatt készült el. Magán a szorosi rész építésén száz munkás dolgozott.

Milyen megelégedett, büszke lehet az a férfi, aki mindezt megalkotá!

De fájdalom, nem sokáig lesz feltárva mindez előttünk. Tíz-tizenöt év múlva fel lesz hagyva a csatorna használata. Az elkorhadt, összemolott gerendákat elsöpri a patak, még nyomuk sem marad; talán még emléke is el lesz feledve e genialis műnek. És ismét megbámulatlan marad, szüz lesz az emberi nyomoktól ez a páratlan hely . . . ki tudja meddig.

Majd, ha valamelyik kozmopolita dédunokánk repülőgéppel ide téved és megpihen annál a szép vizesésnél, melynél most Katalinnal a kép szépsége által még szitott szerelmes lelkek boldogságával állunk s meglátja a sziklafalakba magasan vert erős, megrozsdásodott vasrudakat, vajjon mit fog gondolni, hogy hogyan, miért került mindez ide? Bizonyára nem fogja elképzelhetni akkor már semmiféle akadályt, csak a halált ismerő elmájével, hogy abban rég elporhadt elődeinek a természet fölött ódsi, elavult, nehézkes eszközökkel kivívott győzelme jelét nézi. És bizonyára az is érthetetlen lenne előtte, ha látna bennünket. Mert épen most loptam egy édes csókot Katalin rózsás ajakáról.

Boldogtalan dédunoka, te bizonyára örültnek tartanál!

*

A harmadik rajz *Szurduk*; két órai séta a Gyilkos-tótól. Egy tágas völgy, melynek déli oldalán a gyönyörű hármás Gyilkos-hegy húzódik végig.

A rengeteg erdőben szól a gyilkos fejszecsapás s halálos sóhajjal dőlnek le a százados zöld fenyők. Ugy fáj az ember lelke, a mint elnézi a sok viharral daczolt erős fenyők pusztulását.

Hja, de hiába! A kenyér az első. A leölt fenyők véréből kerül ki annak a negyven bajor letelepedett családnak is a mindennapja. Szorgalmas, takarékos, vallásos nép, mely uj hazát keresett s talált itt. Csak egy pár éve, hogy idejöttek s itt is fognak maradni. Beleolvadnak a székelyek közé. Gyermekeik magyar iskolában tanulnak és már nem egy bajor legény vezette oltárhoz székely menyasszonyát. A puritán öregek még a pátriabeli fa-papucsban járnak. Némán dolgozzák fel a puha fehér fát. Vajjon hányszor jut eszökbe az elhagyott szülő-haza, öreg papjuk, a szépen fehérre meszelt templom és azok a sirhalmok a messze fekvő, árnyékos temetőben?

Kercsó Pista szeretne a nyelvökön beszélni, de nem megy. E helyett előveszi dohányzacskóját s megkínálja a porcellán pipás bajort. Nem sajnálja a jó ember a jó embertől.

Mi Katalinnal a műhelyeket, a turbinás fűrészeket nézzük sorra és a Gyilkos-hegy oldalában levő merészen épült vizgyűjtőt, mely az itt kezdődő hosszú usztató-csatornát táplálja.

E közben alkonyodni kezd. A művezető felesége izletes csirkét talál fel: belieben Sie Gnädige!

Milyen jól esik itt a fekete kenyér!

*

Miután nincs több kép, elhallgatok. Még csak a bájos Katalinnak tett ígéretem beváltása volna hátra: a házasság.

Erre meg foglak téged is hívni kedves olvasóm ünnepélyesen annak idején. Főtisztelendő Ferenczy Károly szentmiklósi esperes ur og ugyanis annak rendje és módja szerint összeadni.

Ennyi fáradsággal tartozik nekünk. Ő volt a mestere mindannak a mi itt nyomtatva vagyon. Mert az a három czeruza-rajz nem készült volt a nyilvánosság számára. Ő beszélt rá mézédés szavakkal kedves hugomat az átengedésre, s mikor az első lenyomat megérkezett, hát engem rendelték ki, mint házi poétát, a szöveg megírására.

Ha vétkeztünk volna ezzel, ő számoljon ugy ezen, mint a más világon. Ámen!

ERDÉLY AZ „OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIÁBAN.”

Irta: Herrmann Antal dr.

Nem arról akarok értekezni, hogy a mi kedves bérczes ország-részünknek milyen a helyzete és jelentősége a középeurópai nagyhatalmak keretében. Hanem egy kissé előre, azaz épen idejében, rá kívánok mutatni arra, hogy milyen helyet illik elfoglalnia hazánk délkeleti felföldjének abban a nagy irodalmi vállalatban, melynek a czime, *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen.*

Nemzetünk vesztett reménye, a boldogult trónörökös kezdeményezte e nagyeszmejú művet, azzal a szándékkal, hogy dicsőségesen uralkodó atyja jogara alatt élő népek legkiválóbb szellemei: írói és művészei, harmonikus képbe foglalják össze mindazt a jellemzetes nevezetes és szép vonást, a mi a két birodalom országait, ősnépeit kitünteti; hogy így megismerhessék a testvérnépek egymást és hogy — a német kiadás révén — az egész világ megismerkedhessék a monarchiával, Európa szívével, a hol összefutnak a világrész népfajainak ezrei.

Nagyjelentőségű munka, kivált Magyarországra és épen népvizszo nyaira nézve, melyekről annyi ferde felfogást, annyi visszás képzetet, annyi elfogultságot és sajnos elég roszakaratot is mutat a velök foglalkozó külföldi irodalom.

E téren a nagy mű arra van hivatva, hogy valóságos megalkotója s részben szabályozója legyen a világ művelt közönsége körében a rólunk való közvéleményről. A kultura közösségénél s ama hatásnál fogva, melyet a legujabb korban a népeknek egymásról való felfogása, rokon- vagy ellenszenve egymás sorsára gyakorol, kétségtelen, hogy jelentős feladatok háramlanak a nagyszabásu munkára. Nagyon fontos, hogy a munka minél tökéletesebb és mégis minél általánosabb legyen, hogy a tudományos igazság és tárgyilagosság feltétlen megóvása mellett teljesen népszerű maradjon.

Ezek a körülmények rendkívül megnehezítik a mű megalkotását, különösen magyar részében. Az osztrák birodalom nagyobb részét magától feloszlik tartományonként, természetes föld- és néprajzi s történeti egységekre. S ezek mindegyikének az ismeretek majdnem minden ágában megvan a maga kifejlett nagy irodalma, és vannak minden egyes részre nézve, többnyire a tartományi középpontokon, szakemberek, kik nagy buzgalommal és ambícióval versenyeznek egymással, hogy a területükre vonatkozó tudományból a mű keretébe illő anyagot népszerű és vonzó előadással közkinccsé tegyék.

Sokkal nehezebb ez nálunk. A beosztás sincs úgy magától megadva, mint amott. Hon- és népismertető irodalmunk, föld- és néprajzi tudományunk pedig vajmi hézagos, fogyatékos. És szélsőséges központosságunk következtében egyes vidékeink igazi nagyhatásu szellemi centrumok nélkül leledzvé, nem igen vannak nálunk az egyes országrészekre nézve specialisták. Nálunk a föld- és néprajz terén nem mindenütt van még, a ki népszerűsítsen és a mit népszerűsítsen. Gyakran laikusoknak kell egyenesen e mű számára nyers anyagot is szerezni, s a feldolgozás módját is megtalálni, tehát ugyszólván forrás-munkát nyújtani e népszerűsítésre szánt müben. Ehhez járul sok írónknak a terminusok iránti érzéketlensége és százféle technikai, tárgyi és személyi nehézség. Képzeltető, mennyi bajjal jár tehát a magyar rész megszerkesztése s igazán csak egyik legrégebb, leghivatottabb, legügyesebb szerkesztőnk fáradhatlan buzgalma és türelme s a viszonyok és emberek dirigálásában páratlan virtuozitása teszi lehetővé azt, hogy a magyar kiadás, habár néha aránytalanságot, hiányt és hibát mutatva, lépést tarthat a némettel és megakadás nélkül haladhat (immár 218. füzetével) a különben még elég távoli befejezés felé.

Most a Dunántul leírása van folyamatban. Ezután a Felvidék kerül sorra. A munkának méltó záradékul utolsó kötete Erdély lesz.

Addig még jócska idő van előttünk. De épen az erdélyi részekre nézve kell néhány körülményt különösen tekintetbe vennünk. Erdélyre nézve, mondhatni, legfontosabb e munka. A német kiadás sok ezer példányban van elterjedve nemcsak Ausztriában, hanem külföldön is. Diszes kiállítása mellett olcsósága, előkelő és mégis népszerű előadása, művészi képei révén kiválóan alkalmas arra, hogy tág körökben terjessze Erdély ismeretét, figyelmet, érdeklődést, rokonszenvet keltsen gyönyörű országrészünk iránt, ide vonzza a művelt külföldet. Nagyon kívánatos tehát, hogy a mit e munka nyujtani fog Erdélyről, az a lehető legszebb, legtökéletesebb legyen. És az is figyelembe veendő, hogy épen az erdélyi részeknek ilyen műben való tárgyalása különös tapintatot és körültekintést kíván. S habár a tájismeretre nézve százstevéink szorgalmas munkálatai, de kiváltképen az E. K. E. második kiadáshoz készülő *Kalauza* teljesen tájékoztatnak és kitűnő alapul szolgálhatnak, de a népelet eleven és arányos képéhez még sok vonás hiányzik.

Talán nem időelőtti tehát arról beszélni, hogy már most kell a munka előkészítésére gondolni. A kolozsvári Erdélyrészi Kárpát-Egyesület joga és kötelessége a kezdeményezés, a vezetés, a szervezés. Jelöljön ki 3—4 tagu bizottságot, mely a munka budapesti szerkesztőségével egyetértve, készítsen tervzetet az Erdélyt tárgyaló rész] terjedelméről, anyagáról, képeiről; az anyag beosztásáról és részleteiről; a közreműködő írókról és művészekről. Az egyes népfajokra nézve (székelység, egyéb magyarság, szászok, oláhok, örmények, cigányok) külön szerkesztők kérendők fel, külön szakemberek a praehistoriai és historiai részre, a műveltség történetére, a nemzetgazdaság egyes ágaira.

Az E. K. E. két munkát tervez a milleniumra, melyek tárgyai belevágnak az *Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képbén* című nagy mű keretébe. Az egyik az erdélyi Kalauz második kiadása, a második Erdély néprajzának áttekintése. Az e két munkálatra való előkészítést kombinációba lehet hozni az Osztrák-Magyar Monarchia erdélyi kötetének előmunkálataival. Nagy előnye volna ez mind a két munkának, megkönnyitené mind a kettőt. Az O. M. M. szerkesztőségébizonyára örömmel fogadja e hathatós közreműködést, mely nagyban megkönnyitené az ő feladatát. Az osztrák rész megszerkesztésének nagy segítségére vannak a tartományi bizottságok. Nálunk eddig nem mutatkozott célosnak az ilyenek szervezése, de Erdélynél valószínűleg be fog válni. Az természetesnek látszik, hogy az erdélyi kötetet erdélyi íróknak és művészeknek kell megalkotniok.

Megpenditettem az eszmét. Ha lesz valami belőle, szívesen személyesen is közreműködöm szerény erőmhöz mérten. Az E. K. E.-nek hatáskör nyílik e nem kicsinylendő feladatnál. És alkalom, hogy kegyelettel adózzék a görgényi őserdők néhai legbátrabb, legmagyarabb vadászának, a nagy mű kezdeményezőjének!

KÉPEK A FOGARASI HAVASOKBÓL.

Irtta: Györke Lajos.

I.

A Szádeczky (Podrág)-tó¹⁾ és vidéke.

Hazánk délkeleti oldalát őrző hegyóriások meglátogatása eddig nem esett a legkellemesebb foglalkozások közé. Nem is dicsekedhetett sok, távolról jött vendéggel, kik szépségeinek hírért messze elvive növeljék nimbusát; csak egy néhány legbátrabb utazó vállalkozott, ki éppen a nehezen megközelíthető helyek megjárásával igyekezett hegymászó hírnevét megállapítani. Ha sikerült valamely földrajzi nevezetességet lábaik alá gyurni, diadal mámoruktól zengett a hegy s a völgy. Itthon nem győzték elősorolni a található sok nehézséget, fitogtatni a halált megvető vitézséget. A látogatók második fajtája a zerge vadász, ki annál kevésbé törődött a hegy s a völgy mivoltával, élt uri szenvedélyének éppen mintha Svájcz hólepte mezőin várna lesben az igen feltűnően fogyatkozó áldozatokra. Látogatónk harmadik fajtája egy néhány tudós, kit a ritkaság után való vágy, a tudás ösztöne, esetleg a tudomány iránt való lovagias kötelesség vezetett oda megemlékezni oly tájról is, mely kívül esik tulajdonképeni kutatása körén. Ma már ezek megváltoztak, könnyebb és hozzáférhetőbb az ut mindenkinek Különösen két dolog hatott közre a helyzet hirtelen való megváltozására, egyik az *Emke Kalauz*, mely eloszlattott sok balhiedelmet, elgördített sok képzelt akadályt, helyette a biztos tudást adva a tájékozást kereső kezébe; másik a Fogaras—Nagy—Szeben közti vasutnak 1892. év november 20-án történt megnyitása, mely párhuzamosan szalad havasainkkal. Menetrendje lehető legkedvezőbb a hegyeket meglátogatni szándékozókra nézve, mindkét végpontról. Nagy-Szebenből is, Fogarasból is reggeli és délelőtti vonatok indulnak és ez által lehető lesz még

¹⁾ E cikkben előforduló új elnevezések, melyek a *fogarasvármegyei oszdtály* megalakulásakor rendezett havasi kirándulás alkalmával tétettek, csak javaslatok, melyekre vonatkozólag az oszdtály külön fog a központnak a szabályok értelmében előterjesztést tenni.